

SPLOŠNO O DRŽAVI

država v širšem pomenu:

- celotna družbena skupnost, ki jo na določenem ozemlju ureja državna organizacija (državna oblast)
- sestavljena je iz **3 temeljnih prvin države**: ozemlje + prebivalstvo + državna organizacija
- **ozemlje**: določa okvir in meje delovanja državne oblasti, ker državna oblast lahko deluje samo na ozemlju države, ne pa zunaj njega, oblast države na njenem ozemlju mora biti učinkovita in izključna → teritorialna razsežnost
- **prebivalstvo**: država potrebuje določeno število prebivalcev za svoj obstoj in delovanje, oblast države se razteza na vse osebe, ki se nahajajo na ozemlju države → personalna razsežnost
- **državna organizacija**: = država v ožjem pomenu, državna oblast

država v ožjem pomenu = državna organizacija:

- državna organizacija, ki izvaja državno oblast
- organizira življenje in delovanje družbene skupnosti na določenem ozemlju
- državna organizacija na prisilen način ureja življenje v državi, izvaja državno oblast
- organizacija, ki ima monopol nad sredstvi za fizično prisiljevanje in nad njihovim izvrševanjem
- državna organizacija in njeno delovanje sta pravno urejena v ustavi in zakonih

suverenost:

- državna organizacija je najmočnejša in najvišja sila v družbi, zato se šteje suvereno oz. vrhovno
- suverenost v popolni obliki izginja, ker se države čedalje bolj povezujejo med sabo z mednarodnimi pogodbami, prenašajo svojo suverenost na organe različnih skupnosti v katere se povezujejo → npr. Evropska skupnost

zunanja suverenost:

- državna organizacija je neodvisna nasproti drugim državnim organizacijam
- država je zunanje suverena, dokler na pravno obličen način ne prevzame dolžnosti, da se podreja zapovedim in predpisom, ki jih enostransko narekuje druga država – najbolj običajen primer je protektorat

notranja suverenost:

- državna oblast je na ozemlju države vrhovna, samostojna, izvirna, vseobsežna in enotna, na svojem ozemlju edina izvaja državno oblast, ni podrejena nobeni drugi oblasti, obvladuje celotno državo

OBLASTNE FUNKCIJE DRŽAVE

- državna oblast se uresničuje prek različnih oblastnih funkcij države
- znanih je več sistemov delitve oblastnih funkcij države – dualistični, tiralistični, kvadrialistični sistem
- v ustavni teoriji in praksi je najbolj uveljavljena tiralistična delitev državnih funkcij
 - **zakonodajna funkcija**: državna oblast izdaja zakone, s tem postavlja okvir in meje izvajanja drugih funkcij, to opravlja zakonodajno telo – parlament
 - **izvršilno-upravna funkcija**: izvajajo izvršilni organi, med katere štejemo državnega poglavarja, vlado in upravne organe, izvršilni organi sprejemajo splošne (*izvršilni predpisi*) in posamične akti (*upravne odločbe*)
 - **sodna funkcija**: avtoritativno ugotavljanje kršitve pravnih norm v primeru spora

NAČELO ENOTNOSTI IN DELITVE OBLASTI

načelo enotnosti oblasti:

- državna oblast je lahko samo enotna, saj je izraz suverenosti ljudstva
- oblasti ni mogoče deliti, osredotočena je v enem samem državnem organu, praviloma v zakonodajnem telesu
- vse drugi državni organi so podrejeni temu organu
- načelo enotnosti oblasti je redko uveljavljeno v ustavnih ureditvah

načelo delitve oblasti

- prevladujoče načelo organizacije državne oblasti v sodobnih državah
- **Montesquieu**: državno oblast loči na zakonodajno, izvršilno in sodno, vsako od teh oblasti mora izvajati različna oseba in različen državni organ, vzporedno z delitvijo oblasti mora obstajati tudi sistem zavor in ravnovesij, za medsebojno sodelovanje in nadzorovanje, to prepreči zlorabo oblasti

DRŽAVNI ORGANI

- državna oblast se izvaja po državnih organih
- so organizacijske enote, ki jih tvorijo skupine ljudi ali posamezniki, ki so pooblaščenih izvajati del državne oblasti
- fizične osebe v državnih organih se s časom menjajo
- bistvena elementa državnega organa: pooblastila in materialna sredstva za delovanje

pristojnost:

- stvarna pristojnost: skupek zadev, ki naj jih organ opravlja, državni organi imajo različna delovna področja
- teritorialna pristojnost: delovanje je omejeno na različna območja države

državne organe ločimo glede na:

- razmerje podrejenosti in nadrejenosti: med najvišjimi, višjimi in nižjimi državnimi organi
- razmerje enakopravnosti: med organi iste ravni, ki imajo različna področja delovanja
- opravljanje državne funkcije: zakonodajno, izvršilni, upravni in sodni organi
- način kako pridobijo svojo funkcijo: postavljeni in voljeni organi (*šef države, parlament, zakonodajni organ*)
- število oseb, ki opravlja naloge organa: individualni in kolegijski
- območje izvajanja funkcije: centralni in lokalni organi
- z vidika pravne ureditve: ustavni organi, določeni z ustavo, določena ureditev in medsebojna razmerja, obvezni

OBLIKA VLADAVINE

- odvisna od tega kako je organiziran šef države in kakšen je njegov pravni položaj

monarhija:

- šef države je monarh
- ima poseben položaj → politično in pravno neodgovoren, ni odstavljiv in odgovoren pravu
- je suverena oseba, ima neomejeno oblast
- položaj pridobi dedno, je doživljenjski
- pristojnosti: ločimo glede na absolutno (*obvladuje vse tri veje oblasti*), ustavno (*sodstvo in zakonodaja se odcepita*) in parlamentarno monarhijo (*vse tri veje oblasti neodvisne od monarha*)

republika:

- državni poglavar je predsednik, šef države
- je pravno odgovoren, politično pa ne
- funkcijo dobi z izvolitvijo, njegov mandat je časovno omejen
- dejavnost šefa države opravlja ena oseba ali kolektivno telo
- pristojnosti: ločimo glede na predsedniško (*šef države je nosilec izvršilen oblasti*), parlamentarno (*šef države ima zgolj simbolično, reprezentativno vlogo*) in skupščinsko republiko (*šef države je kolektivno telo, ki nima samostojnega položaja, popolnoma podrejen skupščini, izvršuje njena navodila*)

OBLIKA DRŽAVNE UREDITVE

unitarna država

- centralizirana: vsa oblast izvira, poteka in deluje iz enega centra
- decentralizirana: centralna državna oblast prenaša del oblasti na nižje organe, ki jo opravljajo relativno samostojna, a pod nadzorom centralne oblasti

federativna država

- država, ki sestoji iz dveh ali več politično-teritorialnih enot
- navzven nastopa kot enoten pravni subjekt – federalne enote nimajo lastne mednarodnopravne subjektivitete
- poleg centralne oblasti obstajajo še relativno samostojni centri oblasti federalnih enot
- podlaga je zvezna ustava, ki razmejuje pristojnosti med federacijo in federalnimi enotami
- pravni redi in ustave federalnih enot so podrejeni pravnemu redu in zvezni ustavi federacije

- zvezni organi: predstavniško telo je dvodomno – v enem domu je predstavljena federacija kot celota, v drugem domu pa interesi federalni enot

konfederacija

- ni država ampak trajna zveza samostojnih držav, ki temelji na mednarodni pogodbi
- ima neke skupne cilje in interese (obrambne, politične, ekonomske)
- skupni organ je konfederalna skupščina, v kateri države članice odločitve sprejemajo soglasno
- konfederacija ni samostojni pravni subjekt v mednarodnih odnosih

OBLIKA DRŽAVNE OBLASTI

- odvisno od tega kdo je nosilec zakonodajne, izvršilno-upravne in sodne oblasti
- odvisno kakšna so razmerja med organi, ki te dejavnosti opravljajo

predsedniški sistem

- predsednik:
 - izvršilna oblast → šef države, vrhovni šef izvršilne oblasti, podrejen celotni upravni aparat države
 - vezan je na zakone, ki jih sprejema kongres, a ima suspenzivni veto
 - ne more razpustiti kongresa in razpisati predčasnih volitev
 - politično neodgovoren kongresu, ki ga lahko obtoži in mu odvzame funkcijo (*inpeachment*)
 - imenuje člane vrhovnega sodišča, kongres mora dati soglasje
- kongres:
 - sestavljen iz predstavniškega doma in senata
 - nosilec zakonodajne oblasti, izdaja zakone, a z njimi se mora strinjati predsednik
 - ne more izglasovati nezaupnice predsedniku in ga odstaviti, lahko pa ga obtoži (*inpeachment*)
 - določa proračun, tako utesnjuje predsednikovo politiko in delovanje vrhovnega sodišča
- vrhovno sodišče:
 - odloča o skladnosti zakonov z ustavo → lahko razglasi predpise kongresa in predsednika za neustavne
 - sodne odločbe vrhovnega sodišča so formalni pravni vir (*sistem sodnih precedensov*)

parlamentarni sistem

- državni poglavar:
 - simbolična vloga, podeli mandat za sestavo vlade
 - deli si izvršilno oblast z vlado, čeprav je dejansko ne izvaja
 - je politično neodgovoren, zato je stabilni element izvršilne oblasti
- sodstvo:
 - bolj ob strani, bistveno je razmerje med zakonodajno in izvršilno oblastjo
- parlament:
 - nosilec zakonodajne oblasti
 - sprejema zakone, proračun, določa politiko, ki jo mora vlada izpeljevati
 - lahko uveljavlja politično odgovornost vlade s tem, da ji izglasuje nezaupnico, vlada mora odstopiti
 - opozicija: poslanci stranke, ki v parlamentu nima večine, spremlja delo vlade in ga kritično vrednoti
- vlada:
 - nosilka izvršilno-upravne oblasti
 - odgovorna parlamentu, nastane in deluje po njegovi volji, dokler ima podporo v parlamentu
 - vezana na odločitve parlamenta in jih mora izvrševati
 - če ji parlament izglasuje nezaupnico lahko zahteva od šefa države da razpusti parlament in razpiše predčasne volitve, vlada lahko tudi samo sproži vprašanje zaupnice – preveri ali še ima podporo v parlamentu

parlamentarno predsedniški sistem

- predsednik:
 - ima bistveno bolj okrepljeno vlogo kot predsednik v parlamentarnem sistemu
 - to se kaže v neposredni izvolitvi in njegovih pristojnostih
 - pristojnosti: vpliv na oblikovanje vlade, pooblastilo da predseduje sejam vlade in podpisuje njene akte, imenuje prvega ministra, ostale ministre pa imenuje in razrešuje
- vlada:

- posebno telo, ki je formalno vezana parlament, dejanski pa je odgovorna predsedniku republike, ki jo vodi

skupščinski sistem:

- izhaja iz načela enotnosti oblasti – vsa oblast izhaja iz ljudstva
- vsa oblast je osredotočena in izhaja iz enega organa - skupščina
- skupščina:
 - izvoli jo ljudstvo, zato predstavniški organ ljudstva
 - je najvišji organ oblasti, v razmerju do drugih državnih organov
 - sprejema ključne politične in pravne odločitve
 - je nosilec zakonodajne in dejansko tudi izvršilne oblasti (*voli in odpoklicuje vse druge državne organe*)
 - izvršilni organ je organizacijsko in funkcionalno podrejen skupščini, ker mora v celoti izvajati njeno politiko
- šef države:
 - kolektivni izvršilni organ, ki je za svoje delo odgovoren skupščini, samo izvršuje navodila skupščine